

Демчук Н. І., кандидат економічних наук

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ХАРЧОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Рецензент – доктор економічних наук В. В. Писаренко

У статті визначено, що інвестиційна діяльність та її стратегічне планування повинні займати провідне місце в системі соціально-економічної діяльності й розвитку харчових підприємств у цілому за умов дії чинників невизначеності, циклічності та фінансових криз. Обґрунтовано, що це зумовлено необхідністю пошуку джерел інвестування, фінансування підприємств для підтримки або підвищення їх конкурентоспроможності, інвестиційного забезпечення реструктуризації як чинника підвищення ефективності, модернізації виробництва і розробки нових зразків продукції як відповіді на вимоги та виклики зовнішнього й внутрішнього середовища, продовольчого ринку.

Ключові слова: стратегічне планування, інвестиційна привабливість, харчові підприємства, інвестування.

Постановка проблеми. Вирішення проблем інвестування харчових та переробних підприємств України належать до важливих наукових та практичних завдань. Це зумовлено впливом сукупності чинників та умов, у середовищі яких вони функціонують, а також особливим статусом цих підприємств як виробників продуктів харчування. Насамперед слід вказати на необхідність інвестиційного забезпечення всебічної та постійної модернізації організації виробництва, основних засобів і технологій, створення нових зразків й поліпшення якості існуючих продовольчих товарів, їх збереження та реалізації, зростання виробничо-економічного потенціалу, підвищення конкурентоспроможності харчових підприємств і забезпечення зайнятості трудових ресурсів. Реалізації інвестиційної діяльності сприяє значна інвестиційна привабливість харчових і переробних підприємств, постійне зростання капіталізації галузі, наявність як великих корпоративних структур, так і малих та середніх підприємств у її структурі, що також сприяє всебічному розвитку інвестиційного процесу [3].

Проте функціонування харчових та переробних підприємств країни відбувається в умовах динамічних змін ринкового конкурентного середовища господарювання, дії чинників невизна-

ченості, кризових явищ у фінансовій сфері, слабкої державної підтримки вітчизняних товаровиробників, недостатньо виваженого регуляторного законодавства, митного й податкового забезпечення, кредитування основної діяльності. Це вказує на актуальність, теоретичну значимість і практичну необхідність зосередження на такому напрямі досліджень та практичному вирішенні господарських завдань як стратегічне планування інвестиційної діяльності харчових і переробних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. У вітчизняній і зарубіжній науковій економічній літературі приділена значна увага дослідженню проблем функціонування та розвитку харчових підприємств (І. Бланк, П. Борщевський, Т. Бурова, Л. Дейнеко, А. Зайнчковський, Л. Мармуль, В. Топіха, Л. Федулова), їх інноваційно-інвестиційного забезпечення (І. Ансофф, О. Бородіна, О. Дадій, І. Іртишева, О. Сарапіна, М. Сичевський, Л. Страшинська, І. Топіха, Р. Фатхутдінов, Л. Чернюк), загальній стратегії розвитку (В. Геєць, О. Грішова, Б. Данилишин, Я. Жаліло, В. Загорський, С. Кваша, М. Лендел, Ю. Лупенко, П. Макаренко, М. Малік, О. Наумов, К. Онищенко, Т. Осташко, М. Портер, М. Сахацький, Л. Шинкарук, О. Шубравська, Й. Шумпетер). У працях вказаних економістів закладено теоретико-методологічний базис дослідження проблеми стратегічного планування інвестиційної діяльності харчових підприємств. Втім, чимало важливих питань залишаються недостатньо розробленими [4–6].

Мета і завдання досліджень. Метою статті є формування теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій зі стратегічного планування інвестиційної діяльності харчових підприємств та формування механізмів реалізації стратегії інвестування. Для досягнення поставленої мети були визначені й вирішені наступні завдання:

- дослідити теоретичні засади інвестиційного менеджменту та розвинути термінологічний апарат;
- розробити організаційні засади здійснення

моніторингу інвестиційної діяльності харчових підприємств;

- удосконалити методичні засади стратегічного управління розвитком інвестиційної діяльності підприємств харчової промисловості;

- запропонувати методичні підходи до визначення рівнів інвестиційного забезпечення харчових підприємств;

- обґрунтувати пропозиції з використання нових джерел інвестування діяльності харчових підприємств.

Матеріали і методи досліджень. Теоретичною і методологічною основою дослідження є наукові положення сучасної економічної теорії, економіки підприємств, управління інвестиціями, наукові праці й розробки провідних вітчизняних та закордонних вчених із проблем стратегічного планування інвестиційної діяльності підприємств харчової промисловості, стратегічного управління нею у процесі їх соціально-економічного розвитку.

У процесі досліджень була використана система загальнонаукових і економічних методів: історико-діалектичний (для визначення та аналізу ринкових трансформацій інвестиційної діяльності, змісту її стратегічного планування та управління); абстрактно-логічний (для обґрунтування сутності, принципів і проявів інвестиційної привабливості, інвестиційного потенціалу, інвестиційних стратегій та їх взаємозв'язків); класифікаційно-аналітичний (для виявлення індикаторів, критеріїв і показників стратегічних планів, інноваційно-інвестиційних проектів та моделей інвестиційної діяльності підприємств харчової промисловості); анкетування (під час визначення чинників та обмежень інвестиційної діяльності); системно-структурний аналіз (під час визначення джерел і напрямів інвестиційної діяльності).

Результати досліджень. Формування ринкової системи господарювання, значні зрушення у галузевій, майновій та організаційно-економічній структурі харчової промисловості у цілому й суб'єктів її господарювання зокрема, їх масштабна реструктуризація були покликані, насамперед, виявити інвестиційні ресурси або активізувати інвестиційну діяльність як основи всебічної модернізації, інноваційного розвитку, підвищення ефективності функціонування та конкурентоспроможності харчових і переробних підприємств.

З іншого боку, масштабні структурні ринкові перетворення також потребували значних інвестицій. Додаткового інвестиційного забезпечення

вимагає впровадження стандартів якості продукції й управління нею, відкриття відповідних лабораторій стандартизації та сертифікації продукції. Це цілком узгоджується з міжнародною практикою, адже стрімко змінюються запити та потреби ринку, виробничі технології, мода, смаки та уподобання, які здійснюють значний вплив на розвиток підприємств галузі [1].

Інвестиційна діяльність являє собою сукупність практичних дій юридичних осіб, держави та громадян щодо реалізації інвестицій. Її основу становить інвестиційний процес як сукупний рух інвестицій різних форм і рівнів. Здійснення інвестиційного процесу в харчових підприємствах припускає наявність певних умов, основними з яких є: достатній для інвестиційної сфери ресурсний потенціал; наявність економічних суб'єктів, здатних забезпечити інвестиційний процес у необхідних масштабах; механізм трансформації інвестиційних ресурсів в об'єкти інвестиційної діяльності. Інвестиційний процес ґрунтується на принципах безперервності, гнучкості, альтернативності, інноваційності, спрямованості на зростання потенціалу системи.

Основною задачею інвестицій в умовах інноваційної економіки, на нашу думку, є всебічне впровадження інновацій, постійна модернізація виробництва, оновлення техніки й технологій. Разом з тим необхідно вказати на низьку інноваційну активність харчових підприємств: у 2012 році було лише 14,2 % підприємств, які здійснювали інновації, від загальної їх чисельності, а в окремих галузях ще менше – 5,0–7,0 %. У загальному обсязі інноваційних витрат витрати на придбання нових технологій склали лише 3,0 %. Однією з суттєвих перешкод збільшення інвестицій вважається відсутність права власності на землю в об'єктів інвестування, хоча, згідно з дослідженнями та досвідом господарювання, право власності забезпечує тільки 15,0 % ефективності виробництва у загальній структурі його чинників.

Необхідно також стабілізувати політичну ситуацію у країні, знизити рівень корупції, лібералізувати та дерегулювати підприємництво, сприяти розвитку фондового ринку, сформувати інвестиційні стимули, скоротити правила та інструкції стосовно ліцензування, оподаткування і репатріації прибутків, організаційно-економічного забезпечення. Організаційно-економічний механізм інвестиційної діяльності та її активізації розуміється як система взаємопов'язаних і взаємозалежних динамічних складників, об'єднаних як суб'єктивним впливом, так і дією об'єктивних економічних законів, які в сукупності повинні

забезпечувати розширене відтворення на підприємствах [2].

Важливе значення має планування та прогнозування інвестиційної діяльності. Водночас застосовується поточне й стратегічне, індикативне та бізнес-планування інвестицій. Загалом воно повинно бути направлене на аналіз ситуації на ринку інвестицій, визначення рівнів дохідності об'єктів інвестування, вивчення факторів, що здійснюють вплив на об'єкти інвестування, усунення негативних наслідків, виявлення можливостей інвестиційних ризиків та управління ними. На основі планування здійснюється розробка управлінських рішень і організаційних форм реалізації інвестицій, а також контроль із метою виявлення відхилень та запобігання негативних наслідків.

Стратегічне управління інвестиційною діяльністю відбувається з урахуванням стратегічного планування принаймні за двома напрямками. По-перше, це підвищення інвестиційної привабливості, яку забезпечують розвиток сировинної бази, ринкової інфраструктури, зростання рівня зайнятості та доходів населення, стабільна політична й соціально-економічна ситуація, доступ до транспортно-логістичних мереж і перспективних ринків збуту, високопрофесійні кадри, вагомий виробничий потенціал у цілому. По-друге, це регулювання обсягів централізованих капіталовкладень. Крім того, інвестиційна діяльність зазнає впливу громадської думки, недержавних суспільних інститутів [5].

Стратегічне управління інвестиційною діяльністю, або інвестиційна стратегія, є основою реалізації загальної інвестиційної політики, якою регламентуються всі прояви, процеси та явища у сфері інвестицій та інвестування. Ця стратегія являє собою узгоджену систему довгострокових цілей інвестиційної діяльності й комплекс методів та інструментів, форм і джерел ресурсів, використання яких дасть змогу найбільш ефективно реалізувати завдання загальної стратегії економічного розвитку підприємств харчової галузі з урахуванням сукупності факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища.

Оскільки активна інвестиційна діяльність сприяє подоланню наслідків економічної та екологічної криз і являє собою один із найважливіших чинників економічного зростання, ефективність інвестиційної діяльності значною мірою визначається рівнем інвестиційної привабливості харчових підприємств. Інвестиційну привабливість харчових підприємств потрібно розглядати як систему із п'яти складових: інвестицій-

ного потенціалу, інвестиційного клімату, інвестиційної активності, інвестиційних ризиків та фінансово-економічної стійкості.

Сучасна методологія оцінки інвестиційної привабливості харчових підприємств практично не враховує екологічний стан території як окрему складову оцінки. Між тим стосовно харчових підприємств мова може йти про якість й екологічні параметри сільськогосподарської та іншої продовольчої сировини, екологічну безпеку виробничих технологій, споживчі властивості й стандарти готової продукції. Водночас виявлення екологічних проблем повинно відбуватися на початкових стадіях розробки інвестиційних проєктів, включення до них заходів, націлених на поліпшення якості навколишнього середовища, запобігання, зменшення та/або компенсацію економічного збитку від екодеструктивної діяльності та екологічних ризиків [3].

Таким чином, інвестиційна стратегія харчових підприємств підпорядкована загальній стратегії інвестування харчової галузі з метою забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку і тому має узгоджуватися з нею щодо цілей, етапів впровадження та відповідності стадіям життєвого циклу, на якій знаходяться підприємства. Харчові, як і інші підприємства, перебувають у постійному пошуку розширення обсягів інвестиційної діяльності, підвищення рівня інвестиційного потенціалу. З цією метою застосовується моніторинг стратегічних планів або інвестиційних проєктів, надання своєчасної інформації про якість та обсяги виконаних робіт, затримки й перевищення витрат по окремих роботах. Коригування обраних стратегій відноситься як до загальних, так і до забезпечувальних сфер діяльності та відповідних розділів стратегічних планів.

У стратегічному плануванні інвестиційної діяльності значна увага має бути приділена аналізу загальної готовності харчових підприємств до реалізації інвестицій. У структурі інвестиційного потенціалу харчових підприємств виділяємо матеріально-технічні, фінансово-економічні, трудові ресурсні, інноваційні складові. Через розвиток інвестиційного потенціалу відбувається стійкий розвиток харчових підприємств, їх підрозділів і всіх елементів виробничо-господарської системи харчової галузі.

Обсяг, рівень й особливості інвестиційного потенціалу визначають вибір, планування та здійснення інвестиційної стратегії. Тому теорія, методологія та практика його оцінки є запорукою ефективної реалізації інвестиційної стратегії й діяльності у цілому.

Висновок. Стратегічне планування інвестиційної діяльності означає всебічне обґрунтування її змісту, чинників, етапів, джерел, напрямів та інтенсивності на тривалий період, попередження ризиків і викликів.

Водночас воно спирається на бізнес-планування, інвестиційне проектування та індивідуальне планування та здійснюється з урахуванням принципів безперервності, гнучкості, альтер-

нативності, інноваційності, виявлення інвестиційного та підвищення загального потенціалу харчового підприємства. Воно направлене на підвищення інвестиційної привабливості об'єкта інвестування, сприяє прийняттю управлінських рішень.

На основі стратегічного планування обґрунтовуємо складники організаційно-економічного механізму інвестиційної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. *Більський І. Д.* Особливості процесу розроблення інвестиційної стратегії аграрного виробництва / І. Д. Більський, Р. П. Дудяк // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України : зб. наук. праць. – Львів : НЛТУУ. – 2008. – Вип. 18.3. – С. 192–197.

2. *Бланк І. О.* Інвестиційний менеджмент : підручник / І. О. Бланк, Н. М. Гуляєва. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. – 398 с.

3. *Богатирьов А. М.* Планування діяльності підприємств харчової промисловості в умовах ринку : монографія / А. М. Богатирьов, А. І. Бутенко, І. О. Кузнецова. – Одеса : Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН

України. Одеська нац. акад. харч. тех-й. – 2002. – 434 с.

4. *Відоменко І. О.* Сучасні підходи до розробки інвестиційної стратегії підприємства / І. О. Відоменко // Науковий журнал «Економіка харчової промисловості». – 2012. – №2. – С. 8–13.

5. *Удалих О. О.* Управління інвестиційною діяльністю підприємства : навч. посіб. / О. О. Удалих. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 292 с.

6. *Штанько Л. О.* Процес планування ефективної інвестиційної стратегії підприємства / Л. О. Штанько // Проблеми системного підходу в економіці : зб. наук. праць. – К., 2013. – С. 65–67.